

JÁTSSZUNK ZENÉT!

ZENESZERZŐI PORTRÉK ÉS HÍRES MŰVEK A XX. SZÁZADBÓL

1.RÉSZ

INFORMÁCIÓK TANÁROK-KOLLÉGÁKNAK

Kedves Kollégák!

Az elmúlt években játékos formában megismertük az európai zene legfontosabb stílusjegyeit:

- *Eljutottunk az középkori egyszólamúságtól a reneszánsz homofon és polifon dallamaihoz,*
- *megcsodáltuk a barokk ünnepélyes pompáját, a rokokó díszes melódiáit,*
- *megismertük a klasszikus kor a forma és a tartalomegységét, közérthetőségre törekvését,*
- magával ragadott bennünket a romantika érzelmektől túláradó, regényes tartalmú, élménydús zenéje.*

A XX. század küszöbén, az 1900-as évek elején eltűnődik az ember: vajon lehet-e még újat mondani a meglévő harmóniarenddel, a hagyományos zenei formákkal?

A válaszunk: IGEN!

Mivel azonban a 20. század zenéjére sokféleség gazdagsága a jellemző, ezért úgy döntöttünk, hogy híres zeneszerzők portréin és művein keresztül villantjuk fel nektek a XX. század zenéjének sokszínűségét és érdekességét.

Azt már előre elmondhatom, hogy nincs egységes stílus,több zenei irányzat él egymás mellett.

A bemutatásra kerülő művek:

Szergerj Prokofjev: Péter és a farkas-zenés mese

Dmitrij Sosztakovics: II. zongoraverseny 1. tétel

Ottorino Respighi: Róma fenyői 1. és 4. tétel

Igor Stravinsky: A tűzmadár-balet

Maurice Ravel: Bolero

George Gershwin: Rhapsody in Blue

Leonard Bernstein: West Side Story – zenekari szvit

Arthur Honegger: Pacific 231

I. PORTRÉ

Szergej Szergejevics Prokofjev

(1891–1953)

orosz származású szovjet zeneszerző és zongoraművész

A **Péter és a farkas** Prokofjev gyermekeknek írt szimfonikus meséje, e műfajban valószínűleg a leggyakrabban előadott és legtöbb hangfelvételt megért zeneműve. Színházakban, leginkább bábszínházakban adják elő. Prokofjev a művet 1936-ban írta narrátorra és szimfonikus zenekarra.

Péter és barátai, a kacska, a kismadár és a macska izgalmas és tanulságos kalandokat élnek át, mire sikerül túljárniuk a gonoszt megtestesítő farkas eszén. Egy hajnalon Péter elcsatangol, hogy kismadár barátja társaságában élvezze a zöldellő rétet. Rövidesen megérkezik egy kiskacsa is a nyitva felejtett kertkapun át, mert meg akar fürdeni a tóban. Felébred a nagypapa és visszaparancsolja unokáját a kismadár, a kiskacsa és egy, a madárkát kiszemelő macska közeléből, mert túl veszélyes a hely, odatévedhet az erdőből egy farkas. Péter nem fél a farkasoktól. De megjelenik az erdőszélen a farkas, és bekapja a kiskacsát. Megcélozza a fa ágain megbúvó macskát és a kismadarat is. Péter a kulcsra zárt kaput megkerülve visszalopakodik egy faágon át. Megkéri a kismadarat, hogy terelje el a farkas figyelmét, míg ő egy lasszóval foglyul ejti azt. A felbukkanó vadászoknak már nincs is semmi dolguk. A farkast az állatkertbe terelik.

A mű megtanítja hallgatóit az egyes hangszerek jellemző, egyedi hangzására oly módon, hogy mese szereplőit egy-egy hangszer személyesíti meg: a kismadár témája fuvolán szól, a kacsáé oboán, a macskáé klarinéton, a nagyapóé fagotton, a

farkasé három kürtön, Péteré pedig a vonósegyüttesen, míg a vadászok lövéseit az ütőhangszerek szólaltatják meg.

Prokofjev: Péter és a farkas

Hallgasd meg a zeneművet!

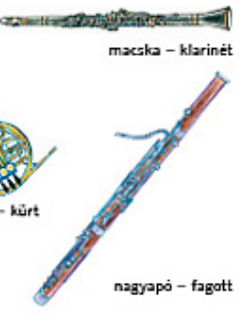
Péter – vonószenekear

vadászok – ütődob és trombita

farkas – kürt

macska – klarinét

kismadár – fuvola

kacsa – oboa

nagyapó – fagott

Hangszerek

fuvola
A fűfűs hangszerek családjába tartozik. A hang magassága a billentyűk segítségével változtatható. Napjainkban a fuvolák többsége fémből készült.

fagott
A legmélyebb fűfűs hangszer. „S” alakú fém fűfűcsővé végén duplánlédás fűfűcső van. A nézőn keresztül befűjt levegővel szólaltatható meg. A hangmagasságot billentyűkkel lehet változtatni.

A vonószenekear tagjai:
A **cselló** majdnem kétszer akkora, mint a **hegedő**. Magaszolaltatása lényegesen különbözik a hegedőtől. Célszó hirtén gazdagon zörgő hangot bocsát.
A **nagybőgő** a vonós-család legnagyobb tagja. Kicsit fátölös hangja a legmélyebb hangon szól.

Péter és a farkas hangszerei (1:40)

Péter és a farkas (23:1)

II. PORTRÉ

Dmitrij Sosztakovics (1906–1975) orosz származású szovjet zeneszerző és zongoraművész, egyike a 20. század legjelentősebb komponistáinak.

Dmitrij Sosztakovics a zongorista pályán való elindulásának hathatós támogatására írta **II. zongoraversenyét** ezt a művét fiának, Maximnak 1957-ben, melyet az ekkor tizenkilenc esztendőes fiú zeneiskolai záróvizsgáján hallhatott először a közönség. A nem professzionális környezetre való tekintettel a koncert viszonylag kis zenekarra számított, de – ha nem tűz is maga elé világrengető művészi ambíciókat – mégsem tekinthető egyszerűen „pedagógiai műnek”. Az iskolás zongoratechnika egyes elemei tehát nem annyira közvetlen egyszerűségükben, mint inkább némi iróniával fűszerezve bukkannak fel itt – így utal például a nyitótétel első szólistabelépésének két kézzel oktávozott dallama a zongoraiskolák első gyakorlataira.

Dmitrij Sosztakovics:2.F-dúr Zongoraverseny Op.102 (20:35)

1.Allegro **00:00**

2.Andante **07:21**

3.Allegro **14:21**

III. PORTRÉ

Ottorino Respighi (Bologna, 1879. július 9. – Róma, 1936. április 18.)
olasz zeneszerző, zenetudós, karmester.

1916-ban írt *Róma kútjai* című zenekari darabjával megalkotta élete egyik fő művét. A siker hatására elkészítette a ***Róma fenyőit***, majd később a trilógia harmadik darabját, a *Római ünnepeket*.

Respighi a római sorozat mindegyik tételének nemcsak címeket, de részletes programot is adott. A ***Róma fenyőiben*** – akárcsak a *Róma kútjaiban* és a *Római ünnepekben* – a szerző Róma tájait járja be, és a jellegzetes, sötét lombú fenyőfákkal a főszerepben különböző napszakokban mutatja be a város egy-egy részletét.

1.tétel: A Villa Borghese (egy római játszótér) fenyői 00:00

„Gyermekek játszadoznak a Villa Borghese fenyvesében: körtáncot járnak, katonásdit és csatákat játszanak, akárcsak az alkonyi fecskék, megrészegülnek önnön lármájuktól, és elfutnak. A szín váratlanul megváltozik...”

4. tétel A Via Appia fenyői 16:19

„Ködös hajnal a Via Appián. A tragikus tájat magányos fenyőfák őrzik. Homályosan, szünet nélkül, megszámlálhatatlan lépés zaja hallatszik. A költő képzeletében régi dicsőségek látomása tűnik fel: trombiták harsannak, és a nemrég felkelt nap ragyogásában egy konzul hadserege nyomul a Szent Úton a Capitolium diadalmas orma felé.”

IV. PORTRÉ

Igor Sztravinszkij, művésznevén: Igor Stravinsky (1882– 1971)
orosz zeneszerző, a 20. század egyik legnagyobb hatású komponistája.

Apja híres basszusénekes volt, anyja is énekelt és jól zongorázott. Szülei ennek ellenére nemigen törődtek fiuk zenei képzésével, a kis Igor csak kilencévesen kezdett zongorázni és zeneelméletet tanulni. Családja később sem vette komolyan zenei ambícióit, így a jogi egyetemre kellett beiratkoznia. Tanulmányain végigküszködte magát, de diplomát nem szerzett, 1902-től teljesen a zenének szentelte magát. Első szerzeményeit a neves komponista Rimszkij-Korszakovnak mutatta meg, akitől négy évig vett órákat.

A tűzmadár című „tündérmese-balet” 1911-es párizsi bemutatója a múlt század zenetörténetének egyik legjelentősebb eseménye lett. A közönség és a kritika által is tomboló lelkesedéssel fogadott. A balett forgatókönyvét és koreográfiáját Mihail Fokin készítette orosz népmese alapján.

A halhatatlan gonosz Kascsej elvarázsolt birodalmában lányokat tart fogva, a férfiakat kővé változtatja. Csak addig lehet halhatatlan, amíg lelke, amelyet tojás formájában kosárban őriznek, sértetlen marad. Iván cárevics, miközben a Tűzmadarat üldözi, Kascsej elvarázsolt kertjébe téved. Miután megfogja a madarat, egy tollát kéri, majd szabadon engedi.

Ezután találkozik **tizenhárom leánnyal**, egyikbe azonnal szerelmes is lesz. Megtudja, hogy mindannyian hercegnők, akik a zöldkarmú emberevő óriás varázslata alatt élnek, kedveseiket pedig kőszoborrá változtatta. Iván cárevics követi őket az óriás palotájába, ahol az őrt álló szörnyek foglyul ejtik. Ám mielőtt őt is kővé változna, eszébe jut a **Tűzmadár** bűvös tolla. Meglengeti és megjelenik a **Tűzmadár**, aki elárulja Kascsej halhatatlanságának titkát. Iván összetöri az életet jelentő tojást, és Kascsej azonnal elpusztul. Varázslatai szertefoszlanak, valamennyi foglya megszabadul. Iván és a hercegnő megtartja kézfogóját, de a többi elvarázsolt is visszanyeri emberi életét.

Stravinsky: A Tűzmadár (szcenírozott, magyar felirattal) (45:56)

A balett tételei:

1. Bevezetés **0:27**

Első kép:

2. Koscej elvarázsolt kertje **2:40**

3. A Tűzmadár megjelenése, nyomában Iván Cárévics **4:23**

4. A Tűzmadár tánca **6:32**

5. Iván Cárévics elkapja a Tűzmadarat **7:58**

6. A Tűzmadár esdeklése **8:53**

A tizenhárom elvarázsolt hercegnő megjelenése **14:32**

7. A hercegnők játéka az aranyalmákkal (Scherzo) **16:53**

8. Iván Cárévics hirtelen megjelenése **19:10**

9. A hercegnők körtánca **20:27**

10. Napfelkelte **24:57**

Iván Cárévics belép Koscej palotájába **26:20**

11. Tündér-harangjáték, Koscej ör-szörnyeinek megjelenése **26:25**

...és Iván Cárévics elfogatása **26:34**

A halhatatlan Koscej érkezése **27:48**

Koscej és Iván Cárévics párbeszéde **29:06**

A hercegnők közbeavatkozása **30:10**

A Tűzmadár megjelenése **31:21**

12. Koscej udvaroncainak tánca a Tűzmadár varázslata alatt **31:53**

13. Koscej alattvalóinak ördögi tánca **32:36**

Bölcsődal (a Tűzmadár) **37:12**

Koscej ébredése **40:03**

Koscej halála **41:08**

Mély sötétség **41:13**

Második kép:

14. Koscej palotájának és varázslatának eltűnése, a megkövült lovagok feléledése, általános öröm **42:39**

V. PORTRÉ

Maurice Ravel (Ciboure, 1875. március 7. – Párizs, 1937. december 28.)
francia zeneszerző

A **Bolero** lassú tempójú, 3/4-es ütemű spanyol tánc a XVIII. század végéről. Jellemzői kiállítások és az éles forgások. Ravel Bolerót eredetileg balettnek és színpadra szánta, mára a zenekari irodalom egyik leggyakrabban előadott alkotásaként tartják számon. A mű 1928 júliusa és októbere között készült, és Párizsban mutatták be.

M. Ravel: Bolero Zh

Moderato assai

Egy pa-ri-pa, két pa-ri-pa vág-tat, tíz pa-ri-pa, száz pa-ri-pa üget a hegyeken,

Ravel Bolerója napjainkban a legjátszottabb szimfonikus darabok közé tartozik. A kisdobon zakatoló lassú, 3/4-es, jellegzetes ritmus fölött egyre több hangszeren szólal meg és egyre bonyolultabb szövetet alkot a fülbemászó dallam. Az alapüktetésbe is mind többen kapcsolódnak be. Így válik végül ez a majdnem negyedórás, stilizált spanyol népi tánc egyetlen egy hatalmas fortéban robban fel monumentális fokozássá, amely a végén, amikor már nem tud tovább dagadni, egy hatalmas fortéban robban fel.

[Wiener Philharmoniker - Maurice Ravel - Bolero - Regente Gustavo Dudamel \(HD\)](#)
(17:23)

VI. PORTRÉ

George Gershwin (New York, Brooklyn, 1898. szeptember 26. – Beverly Hills, 1937. július 11.) amerikai zeneszerző, zongorista, kompozíciói a szórakoztatózene, dzsessz és a komolyzene műfajain ívelnek át.

Gershwint erőteljesen foglalkoztatta az amerikai dzsessz és a klasszikus zene egyesítésének a gondolata. A *Rhapsody in Blue* (=Rapszódia kékben, magyar címe: Kék rapszódia) a dzsessz és a klasszikus zene egyesítésének egyik leg-hatásosabb darabja amelynek magyar címfordítása nem túl szerencsés, mivel a mű eredeti címe nem *Blue Rhapsody*, hanem hangsúlyozottan **Rhapsody in Blue**, s mivel a *Blue*/kék angolul nemcsak színt, hanem egy rossz hangulatot, levertséget is jelent. Gershwin a darab indításánál egy nagyon hatásos megoldást talált: klarinéton szólal meg két és fél oktávon egy szirénaszerű glissando. Az ezt követő részben Gershwin „bedob” szinte minden olyan témát, amit a darab folyamán alkalmaz. Először a zenekar, majd a bekapcsolódó zongora szólaltatja meg a témákat, amelyek mindegyike jellegzetes dzsesszes dallam és ritmus.

[George Gershwin - Rhapsody in Blue - Leonard Bernstein, New York Philharmonic \(1976\) \(17:03\)](#)

The image shows a page of a musical score for the Clarinet in Bb part of George Gershwin's *Rhapsody in Blue*. The title "RHAPSODY IN BLUE" is prominently displayed at the top center. Below the title, it specifies "pour clarinette et piano". The score is transcribed by Frédéric Cellier and is based on the original manuscript by George Gershwin (1898-1937). The music is written on a single staff in treble clef with a key signature of one flat (Bb). It begins with a dynamic marking of *mf* and a tempo marking of *Andante sostenuto*. A notable feature is a long, ascending glissando marked "gliss. 1/2". The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings like *mf*, *f*, and *pp*. There are also performance instructions like "1. Più mosso" and "2. Più mosso". The page is numbered 11 at the bottom left.

VII. PORTRÉ

Leonard Bernstein (1918 –1990)

amerikai zeneszerző, karmester, zongoraművész.

Leonard Bernstein megírta az egyik legsikeresebb musical, a West Side Story zenéjét. Maga a zeneszerzés sem tartozott a fő tevékenységei közé, ezen belül a népszerű műfajokba pedig csak kirándulásokat tett. Leonard Bernstein karmester is volt, aki soha nem szakadt el hangszerétől, a zongorától sem. Szenvedélyes tanár is volt, legyen szó akár mesterkurzusról, akár tévéműsorban ismeretterjesztésről.

A West Side Story c. musical William Shakespeare Rómeó és Júlia című művén alapszik. A történet New York West Side negyedében játszódik, ahol két egymással rivalizáló banda szeretné megszerezni a környék feletti egyeduralmat. A Rakéták, a második generációs amerikai tinikből álló banda és a Puerto Ricó-i bevándorló fiatalok bandája, a Cápák közötti feszültség a végsőkig fokozódott. Mindennaposak az utcai összetűzések, és kitörni készül a bandaháború. A két banda vezetői találkozóra készülnek, ahol megbeszélhetik egy utolsó nagy összecsapás részleteit. A győztes mindent visz – ez a jelszó. Csakhogy a szerelem beleavatkozik az eseményekbe. A Rakéták egyik alapítója, Tony ugyanis szemet vetett a Cápák vezetője, Bernardo gyönyörű hűgára, Mariára. Szerelmük azonban – akárcsak Rómeó és Júlia történetében – tragédiába torkollik.

[George Gershwin - Rhapsody in Blue - Leonard Bernstein, New York Philharmonic \(1976\) \(23:26\)](#)

A szvit az eredeti darab tételeinek sorrendjét követi. A Prológban megismerhetjük a *Cápák* és a *Rakéták* nevű két bandát. A „Somewhere” (Valahol) című dal és az azt követő Scherzo álomszerű képek a két csoport kibéküléséről. A Mambo, a Cha-cha és a Találkozás a tánciskolai jelenet táncait és a két ellenséges táborhoz tartozó fiatal első találkozását jelentik meg. A virtuóz vibrafon-szóló a *Rakéták* feszült tánca, ezt követi a tragikus Párbajjelenet. A szvitet a „Somewhere” dallamát visszaidéző Finale zárja.

VIII. PORTRÉ

Arthur Honegger (1892 –1955) svájci származású francia zeneszerző. 1923-ban született egyik leggyakrabban játszott zenekari műve, a gőzmozdony hangját és ritmusát utánzó **Pacific 231**.

Pacific 231

Eredetileg a *Mouvement Symphonique* (=Szimfonikus mozgás) címet kapta , de miután elkészült, a nevét Pacific 231-re változtatta (Franciaországban, ahol a kerekek helyett a tengelyeket számítják, ez az elrendezés 2-3-1). Honegger vonatrajongóként volt ismert, és egyszer különösen ezt mondta: „*Mindig is szenvedélyesen szerettem a mozdonyokat. Számomra élőlények, és úgy szeretem őket, ahogy mások a nőket vagy a lovakat.*”

[Honegger : Pacific 231 \(Orchestre philharmonique de Radio France\) \(7:06\)](#)

A mű öt fő részből áll, amelyek mindegyike a gőzmozdonyról szól:

1. Alapjárat
2. A mozdony indulása
3. Sebesség növelése
4. Vezetés végsebességgel
5. Lassítás és megállás

Az 1923-ban publikált partitúra kíséretében Honegger így írta le a mű hosszú távú formáját: „*A gép csendes lélegzése nyugalmi állapotban, az indítási erőfeszítés, majd a gyorsulás, a hangulatról a hangulatra való haladás, ahogy egy 300 tonnás vonat száguldozik a sötét éjszakán, 120 mérföldes óránkénti sebességgel.*”